

CHARLOTTE JACOBI

EEN NIEUW BEGIN DE PATISSERIE

Een land in oorlog, een verdeelde familie en
een gevaarlijke liefde

XANDER

ROMAN

Proloog

Juli 1930

‘Mmm, lekker,’ zei de tienjarige Louise Picard enthousiast. Met een gelukkig gevoel sloot ze haar ogen. ‘Het smaakt hemels, naar sinaasappels, probeer het ook eens.’

Het haar van de bakkersdochter was versierd met een bloemenkrans en haar blonde krullen glansden in de julizon. Ze gaf haar snoepzakje aan haar neef Clément, die twee jaar jonger was.

De jongen met de felgroene ogen deed een greep in het zakje en kreeg een geel snoepje in de vorm van een citroenschijf te pakken. ‘Ik heb liever citroen, iets zuurs maakt je vrolijk,’ wierp hij met een grijns tegen. Toen hij het in zijn mond stopte, keek Louise hem verwachtingsvol aan. Hij streek een weerbarstige lok van zijn altijd iets te lange donkere haar uit zijn gezicht en klikte waardierend. ‘Lekker, maar ook zoet.’

‘Ooit ga ik zelf snoepjes maken,’ kondigde zijn nichtje vol overtuiging aan. Ze wees naar de krans van madeliefjes in haar haren. ‘Snoepjes die eruitzien als bloemen.’

‘Dan verkopen we ze in onze winkel, naast de taarten die ik bak,’ stelde de zoon van de banketbakker voor. Hij keek naar de boom waaronder zijn zus en zijn vader zaten, genietend van het prachtige uitzicht over de rivier de Ill. In de verte was de kathedraal van Straatsburg te zien. ‘En dan ben jij mijn vrouw,’ voegde Clément er met gedempte stem aan toe.

Louise knikte blozend. Ze hield veel van haar jongere neef, maar over hun geheime trouwplannen praten in het bijzijn van anderen vond ze een beetje gênant. Aan de andere kant waren oom Trystan en zijn dochter Susette ver genoeg weg om buiten gehoorsafstand te zijn. Op dat moment draaide Susette zich om en keek aandachtig naar hen.

‘Waarom houdt je zus ons zo nauwlettend in de gaten?’ vroeg Louise wantrouwig aan Clément.

‘O, ze zal wel in de gaten houden dat ik niet in het water val, dat heeft ze moeder beloofd,’ zei de jongen spottend. Ze wordt in januari immers al tien.’

‘Dat ben ik al,’ zei Louise trots. ‘Ik zal wel voor je zorgen,’ beloofde ze zorgzaam.

‘Ik kan wel op mezelf passen,’ zei Clément. ‘Ik ben al bijna negen en ik kan beter zwemmen dan jullie allemaal.’

Eigenlijk was haar neefje in mei net acht geworden, maar Louise wilde zijn goede humeur niet bederven door hem hierop te wijzen. In plaats daarvan herinnerde ze hem eraan dat het vandaag de verjaardag van zijn vader was. ‘Kom, laten we nog wat bloemen plukken voor je vader, die heeft hij nog niet gehad.’

‘De taart ziet er in elk geval erg mooi uit,’ fluisterde Clément samenzweerderig. ‘Oom Marcel heeft me die gisteren al laten zien.’

‘Ja, daar heb ik vader gisteren mee geholpen,’ verklapte Louise. ‘We doen er extra marsepein op. Dat vindt oom Trystan zo lekker.’

Ondertussen leunde Susette tevreden achterover op haar ellebogen bij de appelboom. Haar broer leek zich te gedragen en bleef met zijn nichtje in de wei zitten. Zo kwam hij tenminste niet in de buurt van de rivier.

‘Gaat het goed daar, prinses?’ vroeg haar vader Trystan, terwijl hij haar liefdevol toelachte.

Het meisje knikte. ‘Ja, vader. Ze zijn braaf bloemen aan het plukken.’

Toen keek ze haar vader bezorgd aan.

‘Denk je dat je rug nog meer pijn gaat doen, nu je zo oud bent?’ vroeg ze.

De bakker lachte en streek een donkere haarlok van zijn voorhoofd. Zijn zoon had niet alleen dezelfde kleur haar en ogen als zijn vader, maar ook zijn gebaren geërfd. ‘Nou, weet je, oudere mensen, zoals oma Ida, zouden zeggen dat vierendertig nog jong is.’

‘Ja, maar overgrootvader Franz zegt altijd dat ouderdom niet voor lafaards is. Zijn rug doet zo vaak pijn dat hij het werken in de bakkerij niet leuk meer vindt,’ merkte Susette op.

‘O, ik denk dat ik er altijd wel plezier in zal houden,’ zei Trystan met een knipoog. ‘Al moet ik door de bakkerij kruipen. Maar ik hoop dat dat nog heel lang zal duren.’

‘Dan ben ik al groot en net als mama dokter geworden. Dan kan ik je rug weer beter maken,’ verzekerde Susette hem.

Trystan grijnsde en liet zich achterovervallen om naar de grote pluizige wolken aan de blauwe zomerhemel te kijken. ‘Nou, zie je, dan komt het allemaal goed.’

Susette deed hetzelfde als haar vader en zuchtte tevreden. Ja, alles zou goed komen.

1

Straatsburg was een spookstad geworden. De hoofdstad van de Elzas zag er griezelig verlaten uit, op die zeventiende juni van 1940. De stad leefde niet meer, alsof niemand zich er nog om bekommerde. Er waren geen stelletjes meer, die gearmd door de straten en steegjes slenterden, en geen kinderlach werd nog gehoord. Hoewel de lucht grijs was, hing er een verzengende hitte boven de stad. Tussen de kasseien voor de machtige kathedraal groeide gras, menig ruit van de omliggende vakwerkhuisen was ingeslagen. Op een paar duiven na leek er weinig leven meer te zijn in de stad sinds de Franse regering het grootste deel van de inwoners had geëvacueerd vanwege het naderende front.

Toen liepen er echter twee vrouwen vanuit de Rue Mercière, de Place de la Cathédrale op. Een jonge vrouw van rond de twintig jaar met roodblond haar en een vrouw van halverwege de zestig met donkere krullen waar al wat grijze lokken in te zien waren. Tussen hen in droegen zij een oude staande klok.

‘Gelukkig is de ansichtkaart van je moeder aangekomen,’ zei Ida Picard, de oudste van de twee. ‘Anders was ik dit ding helemaal vergeten en zou het binnenkort waarschijnlijk kapot zijn. We mogen blij zijn dat er nog niets ergs gebeurd is.’

Haar kleindochter Louise knikte.

De Franse soldaten waren niet echt voorzichtig met de eigendom-

men van de geëvacueerde inwoners van Straatsburg omgegaan. Om de stad te kunnen verdedigen waren ze in hun verlaten huizen ingekwartierd geweest. Volgens Ida's geadopteerde zoon Marcel, de vader van Louise, waren ze de patisserie in Rue Mercière binnengevallen. Vervolgens hadden ze de wijnkelder geplunderd en wat kleine zaken gestolen. Vandaar dat de vrouwen nu de staande klok uit het huis aan Place de la Cathédrale hadden gehaald. De oude klok herinnerde de hele familie aan wijlen grootvader Jacques en was daardoor van bijzondere waarde.

Louise had patissier Jacques Picard nooit gekend, hij was twee jaar voor haar geboorte overleden. De patisserie aan Rue Mercière, die hij hun had nagelaten, had de familie aan het begin van de oorlog moeten sluiten. In zulke moeilijke tijden zouden ze geen twee bedrijven kunnen exploiteren, maar de zaak was ook nog eens naar een Joodse voorouder genoemd. De vrees bestond dat de Duitsers hun Jodenhaat zouden meenemen naar Straatsburg. Patisserie Goldschmidt had dan ook de deuren moeten sluiten.

'Kunnen we dat ding even neerzetten om op adem te komen?' vroeg Ida, toen Louise en zij recht tegenover de imposante kathedraal van Straatsburg stonden met de oude klok. 'Natuurlijk,' antwoordde haar kleindochter schuldbewust. Ida was altijd heel beweeglijk en energiek, waardoor Louise soms helemaal vergat dat haar oma intussen al zesenzestig jaar was.

De vrouwen zetten de klok voorzichtig neer en keken naar de deur van hun vroegere patisserie aan de overkant. De vitrines waren leeg.

'Eigenlijk droomde ik ervan om dit jaar te verbouwen,' verzuchtte Louise weemoedig. 'De raamkozijnen goud verven en een grote draaideur installeren, net als in Grandhotel Rothes Haus op Place Kléber. Als symbool voor het feit dat er ook bij onze patisserie allerlei soorten mensen kwamen. Het assortiment had ik uit willen breiden met zelfgemaakte snoepjes, in allerlei kleuren en vormen.'

'Tja, zulke dromen kunnen we voorlopig niet realiseren,' gaf Ida

toe. ‘Maar we mogen ze ook niet vergeten. Wellicht worden ze op een gegeven moment toch werkelijkheid.’

Louises oma had haar droom ook kunnen verwezenlijken, hoewel die door een wereldoorlog onderbroken werd. De jonge verkoopster had er echter nog niet zo veel vertrouwen in. ‘Momenteel wordt er hier niet eens gebakken.’

‘Maar je vader en oom Trystan komen terug. Daar ben ik zeker van,’ troostte Ida haar.

Haar adoptiezoon Marcel was bij de vrouwen in de stad gebleven toen Straatsburg in de herfst van het voorgaande jaar geëvacueerd werd. Ida en haar kleindochter hadden de Franse soldaten die de stad indien nodig moesten beschermen tegen de Duitsers voorzien van Marcells baksels uit hun patisserie. De andere meesterbakker uit de familie, Ida’s schoonzoon Trystan, was weer vrijwillig in militaire dienst gegaan, hoewel hij de vorige oorlog in 1918 nauwelijks overleefd had. Dit keer ging hij echter alleen als veldbakker mee. Het was aan hem te danken dat Ida en Louise de manschappen in deze tijden van schaarste vitaminerijke voeding voor konden zetten. Trystan had namelijk een paar jaar geleden in de tuin achter de patisserie met veel liefde een kruidentuin aangelegd, waar de twee vrouwen nu voor zorgden.

Uit solidariteit reed zwager Marcel regelmatig naar het front om het verse eten naar de daar gestationeerde troepen te brengen. Omdat er tijdens die zogenaamde *drôle de guerre*, de Schemeroorlog, eigenlijk niets gebeurde, had Ida zich geleidelijk aan wat meer ontspannen, hoewel ze in het begin erg bezorgd was geweest. Vooral sinds Marcel wist te melden dat er onder de soldaten aan het front nauwelijks haat was tegen de vijand, was ze rustiger. Beide kanten schenen geen haast te hebben om aan te vallen. Behalve wat schermutselingen aan de grens en afleidingsmanoeuvres was er tot dan toe niets gebeurd, zei Ida’s geadopteerde zoon. De troepen maakten het zich gemakkelijk achter de frontlinie en men was elkaar niet ongunstig gezind. Ida was blij om dat te horen. Oorlog tussen Duitsland en Frankrijk, en alles wat daarbij hoorde, had in haar familie al te vaak voor verdriet gezorgd.

Toen was de situatie echter precair geworden. In de nacht van 14 op 15 juni hadden de Franse troepen de Maginotlinie opgegeven, een uit bunkers bestaande verdedigingslinie over de gehele Franse grens. Die avond kwam Marcel niet thuis na de bezorging van het voedsel. Sindsdien werd Ida geplaagd door grote zorgen, maar ze bleef er sterk in geloven dat haar 'jongen' thuis zou komen.

'Hij is vast naar Frankrijk gevlucht,' vermoedde Louise. 'Hij verwacht zeker niet dat we hier op hem blijven wachten.'

Ida schudde haar hoofd. 'Marcel zou niet zonder zijn moeder gaan. Ik blijf hier. Maar misschien zou het voor jou beter zijn om...'

Louise had echter de koppigheid van haar grootmoeder geërfd. 'Nee, *grand-mère*, ik laat je niet in de steek.'

De twee vrouwen hadden elkaar bijna uitdagend aangekeken en in de ogen van de ander hun eigen vastberadenheid teruggezien.

'Oké,' zei Ida ten slotte. 'Dan blijven we allebei hier.'

Dus waren ze beiden nog in Straatsburg en waren ze druk bezig om de staande klok in veiligheid te brengen. Met vereende krachten tilden ze hem weer op om hem helemaal naar patisserie Picard te dragen.

Enmaal daar gingen ze meteen aan de grote stamtafel zitten. Ze wisten het zweet van hun voorhoofd.

'Hopelijk gaat het snel regenen,' verzuchtte Louise. Ze stond op en zette de winkel deur open.

'Wat doe je?' vroeg Ida bezorgd.

'Ik laat gewoon wat frisse lucht binnen,' legde Louise op kalmerende toon uit. 'Er staat eindelijk wat wind.'

Meteen voelden de vrouwen een lekker briesje over hun gezicht waaien. 'Buiten de stad groeit en bloeit alles of de oorlog de natuur niet kan schaden.'

'Dat is ook zo,' zei Ida. 'De natuur trekt zich niets aan van bommen of oorlog. Zij is sterker dan de mens. De natuur wint altijd.'

'Dat is maar goed ook,' vond Louise.

'Ja,' zei Ida glimlachend. 'Dat is het.'

Op dat moment viel er in de verte een bom en kon je het gefluit van granaten horen.

Louise kromp geschrokken ineen. ‘Kunnen we niet beter naar de kelder gaan?’

Ida schudde haar hoofd. ‘Nee, het klinkt ver weg. Ik denk dat ze het op het station en de spoorlijn naar Molsheim voorzien hebben.’

‘Niet op de kathedraal?’ vroeg Louise angstig.

‘Natuurlijk niet!’ riep Ida. Ze wierp een weemoedige blik op de kathedraal aan de overkant, die haar al zo veel decennia troost en kracht had geschonken. Zolang de kathedraal maar bleef staan, zou alles wel goed komen.

‘Zullen we naar boven gaan?’ vroeg Louise uiteindelijk. ‘Het wordt al bijna donker.’

Ida knikte. ‘Met kaarsen in de bakkerij en het trappenhuis voel ik me niet zo op mijn gemak,’ gaf ze toe.

Sinds twee dagen was er geen stromend water, gas en elektriciteit meer in de stad. Ook de telefoonlijnen waren dood. Straatsburg was afgesloten van de buitenwereld.

‘We hebben in elk geval genoeg water,’ troostte Louise haar, die ’s middags kannen vol op de Place de la Cathédrale had gevuld. Gelukkig had het stadsbestuur een bron laten graven.

‘Mag ik weer bij jou slapen?’ vroeg ze schaapachtig aan haar grootmoeder toen ze boven kwamen.

Ida glimlachte. ‘Je zou me zelfs een groot plezier doen,’ verzekerde ze haar kleindochter. ‘Ik hou er ook niet van om alleen in mijn bed te liggen in deze spookachtige stad. En afgelopen nacht hebben we geen last van elkaar gehad.’

‘Integendeel,’ zei Louise. ‘Ik heb me zelden zo veilig gevoeld.’

‘Dat komt zeker doordat je als klein meisje ook zo vaak bij mij en je grootvader in bed kroop, als je ouders ’s morgens vroeg al in de bakkerij aan het werk waren,’ antwoordde Ida. ‘Het is fijn om er voor elkaar te zijn en elkaar te steunen.’

‘Ja,’ zei Louise. ‘En de gedachte dat de anderen ergens anders bij elkaar zijn, biedt me troost.’

In tegenstelling tot Ida, Louise, Marcel en Trystan had de rest van de familie Straatsburg afgelopen herfst verlaten, net als bijna een half miljoen andere vrouwen, kinderen en niet-dienstplichtige mannen, om naar de Périgord te gaan, in het zuidwesten van Frankrijk. Dat was al voordat Frankrijk Duitsland de oorlog verklaarde op 3 september. Ook negenenzeventig andere dorpen en gehuchten aan de bovenloop en honderdzeven plaatsen aan de benedenloop van de Elzas waren geëvacueerd, evenals tweehonderdeenendertig plaatsen in Lotharingen, in het departement Moselle. Die lagen allemaal te dicht bij de grens aan de Rijn of de Maginotlinie.

Voor ze de kaarsen uitblies, kuste Ida liefdevol de foto van haar man Lucien Picard, die op het nachtkastje stond. Dat deed ze elke avond. Louise wist dat deze foto twee jaar geleden was gemaakt. Tot op de dag van vandaag had haar zevenenzestigjarige grootvader echter nog steeds zijn jongensachtige charme weten te behouden.

Lucien was in nog groter gevaar dan alle anderen door zijn Joodse moeder, Claire Goldschmidt. Ondanks zijn hoge leeftijd gaf hij nog altijd les als hoogleraar biologie aan de universiteit van Straatsburg. Samen met al het andere personeel was hij geëvacueerd naar Clermont-Ferrand. Gelukkig lag deze plaats vele honderden kilometers ten zuiden van het front.

‘Laten we hopen dat mijn vader inmiddels ook in veiligheid is,’ fluisterde Louise, terwijl ze haar ogen dichtdeed.

BAM! Om vier uur ’s morgens schrokken Louise en oma Ida wakker in het grote tweepersoonsbed.

‘Wat was dat?’ vroeg Louise angstig.

Het volgende moment klonk er weer een knal, die zo hevig was dat het hele huis leek te trillen.

‘Worden we gebombardeerd?’

‘Nee.’ Ida kneep geruststellend in de hand van de jonge vrouw.

‘Bommen klinken heel anders. Ik denk dat ze de bruggen aan de westkant van de stad aan het opblazen zijn. Toen ze de andere bruggen opbliezen, maakte dat hetzelfde geluid.’

‘Midden in de nacht?’

‘In de oorlog kijkt men niet op de klok,’ verzuchtte Ida. ‘Geloof me maar, we zijn niet in gevaar.’

‘Dan probeer ik nog maar even te slapen,’ mompelde Louise, terwijl ze weer onder de dekens kroop. ‘Mag ik tegen jou aan komen liggen?’

‘Natuurlijk!’ Ida trok haar kleindochter beschermend tegen zich aan.

2

De volgende dag werden de twee overgebleven bewoners van patisserie Picard geplaagd door verveling. De minuten verstreken ondraaglijk traag en steeds als Ida op de staande klok keek, schudde ze verbaasd het hoofd. ‘Het is niet te geloven hoe langzaam de wijzers gaan,’ zei ze. ‘Normaal vliegt de tijd voorbij.’

‘Dat komt doordat we niets anders te doen hebben dan wachten en piekeren,’ zei Louise.

Ze hadden nog steeds niets van haar vader Marcel gehoord en de angst van de twee vrouwen nam toe. Ze waren zich er overigens ook van bewust dat hun dierbaren in Zuid-Frankrijk zich zeker zorgen om hen zouden maken.

De namiddagzon scheen warm op de lege, doodse stad. Plotseling verstoorde iets dat rustige beeld. Twee Duitse soldaten reden op een motorfiets naar Place de la Cathédrale en stegen af. Ze keken om zich heen en staken toen hun armen in de lucht. Ze hadden gewonnen!

‘Het is zover,’ fluisterde Louise. ‘Ze zijn er.’

Onwillekeurig trok ze haar oma een stukje bij het raam vandaan.

‘Maak je geen zorgen,’ verzekerde Ida haar. ‘Ze kunnen ons niet zien. En zelfs als ze ons zouden zien, dan zouden ze ons nog geen kwaad doen. Ik ben een Duitse en jij bent dat ook voor de helft.’

Louise was er niet van overtuigd dat dit feit hen zou helpen. ‘Ik voel me er toch niet goed bij.’

De mannen op het plein waren in discussie en wezen steeds naar de kathedraal.

Toen keken ze om. Ze discussieerden nog even en kwamen toen plotseling naar de patisserie.

‘Hoe weten ze dat we thuis zijn?’ vroeg Louise angstig.

‘Ik heb geen idee,’ zei Ida radeloos. ‘Ze kunnen ons niet gezien hebben. Ik ga wel naar beneden en groet hen in het Duits. Er zal ons niets overkomen.’

‘Ik ga met je mee.’

Ida Picard liep met opgeheven hoofd naar beneden. Ze was geboren als Tritschler en haar vader Franz had deze patisserie bijna vijftig jaar geleden opgericht. Hij was in de oorlog van 1870 ten strijde getrokken tegen de Fransen, was daarbij twee vingers verloren en was alsnog verliefd geworden op Straatsburg.

Louise volgde haar grootmoeder. Ze kwamen tegelijk met de twee soldaten bij de winkeldeur.

‘*Bonjour, madame,*’ zei de oudste van de twee verbaasd, terwijl hij nonchalant salueerde. ‘Ik had niet verwacht dat hier nog mensen waren.’ Hij knikte naar Louise, die achter haar oma stond.

‘Nee?’ vroeg Ida in accentloos Duits. Ida was geboren in Stuttgart, maar ze woonde al bijna een halve eeuw in Straatsburg. Ze voelde zich dan ook meer een Elzasser dan een Zwabische, maar haar moedertaal was ze niet vergeten. ‘Waarom kwam u dan rechtstreeks naar ons huis toe?’

‘Bent u Duitse?’ De soldaat stelde alleen een tegenvraag.

‘Ja,’ bevestigde ze. ‘Mijn ouders zijn hier in 1893 komen wonen en zijn de patisserie begonnen.’

Hij knikte. ‘Juist.’

‘Wat doet u hier?’

‘Nou, aangezien deze patisserie ook een café schijnt te zijn, hopen we hier een tafelkleed te vinden.’

‘Dus u wilde uzelf maar even helpen?’ barstte Louise los. Haar Duits was niet zo accentloos als dat van haar grootmoeder. Ida keek haar waarschuwend aan.

De officier van de Wehrmacht leek zich echter niet aan haar vraag te storen.

‘Dat is waar,’ zei hij. ‘Als jullie niet opengedaan hadden, dan zouden we... Nou ja, dan waren we ook binnengekomen.’

Met geweld, voegde Louise er in gedachten aan toe.

‘Maar nu we u ontmoet hebben, willen we u graag vragen of u ons een tafelkleed wilt lenen,’ vroeg de jongste.

‘Natuurlijk,’ zei Ida, terwijl ze een stap opzij deed. ‘Kom binnen.’

Pas toen de mannen hen passeerden, viel het Louise op dat de jongste erg knap was. Hij was groot en gespierd en had blond haar en blauwe ogen. Ze schatte hem halverwege de twintig. Hij keek haar op zo’n bijzonder intense manier aan dat ze er kippenvel van kreeg. De jonge vrouw wist niet of ze het nu een prettig gevoel vond of niet. In elk geval was ze verbaasd dat de soldaat zo beleefd was, bijna verlegen. De Wehrmacht had toch eigenlijk een andere reputatie.

‘Mag ik weten waarvoor u het nodig hebt?’ Ida reikte de heren een typisch geblokt Elzasser tafelkleed aan.

Ze keken elkaar met een sceptische blik aan. ‘Hebt u misschien ook een witte?’ vroeg de oudere soldaat, zonder antwoord te geven op haar vraag.

Ida knikte en haalde een netjes opgevouwen en gestreken linnen tafelkleed met ajourborduurwerk uit de kast. Ze zuchtte bij het zien van dit familiestuk, dat de grootmoeder van haar man hun meer dan twintig jaar geleden gegeven had. Ze streelde het liefdevol. Bernadette was in 1928, kort na haar honderdste verjaardag, gestorven.

‘Deze is perfect,’ onderbrak de oudste van de twee soldaten haar gedachten. Hij nam het tafelkleed van haar over. ‘Hebt u toevallig ook steenkool?’

‘Natuurlijk,’ antwoordde Ida, die door de vraag overvallen werd, tot verontwaardiging van haar kleindochter. ‘Maar wat...’

‘Ik ga wel,’ zei Louise snel, terwijl ze langs de anderen liep en zich naar de kelder haastte om de kolen te halen, voor een van de mannen op het idee zou komen om mee te lopen. Ze was blij dat ze even aan de indringende blik van de jonge soldaat kon ontsnappen.

In de kelder schoof ze de plank met lege potten opzij om de kolen uit de achterliggende holte te kunnen pakken. Daar had ze hun schat tijdens de laatste winter bezorgd verstopt, nadat ze gezien had dat Franse soldaten deuren en luiken van de leegstaande huizen gebruikten als brandhout. Ze wist precies hoeveel steenkool er nog in de nis lag. De stapel was aardig geslonken. Ze zuchtte, pakte een stuk steenkool en nam het mee naar boven.

‘Alstublieft,’ zei ze. ‘Het is bijna op,’ voegde ze er licht verwijtend aan toe.

‘Kijk niet zo streng, mevrouw,’ grijnsde de oudere soldaat. ‘U krijgt het terug. Althans, het grootste deel ervan.’

Louise keek hem vragend aan. Wat bedoelde die man in vredesnaam?

‘Staat u mij toe?’ De Duitser spreidde in één beweging het tafelkleed over de stamtafel uit.

Toen nam hij het stuk steenkool en tekende een enorm kruis op het tafelkleed. Ida kromp verdrietig ineen toen ze zag hoe het erfstuk behandeld werd. Pas op het moment dat hij aan elk uiteinde nog een streep vastmaakte, realiseerden de beide vrouwen zich dat hij voor hun ogen een hakenkruis had getekend.

‘Maar u kunt toch niet zomaar...’ begon Ida te protesteren.

‘Steenkool gaat er wel af,’ zei de jongere soldaat verontschuldigend, waardoor Louise, die vanbinnen kookte van woede, weer een beetje kalmeerde. ‘Het kleed wassen zou ik u echter niet aanbevelen. Als u het van ons terugkrijgt, zou u het moeten bewaren als aandenken.’

‘Maar wat gaat u er dan mee doen?’ vroeg Ida opnieuw.

‘Dit tafelkleed,’ kondigde de oudere Duitse soldaat plechtig aan. ‘Dit tafelkleed is nu een vlag. De eerste hakenkruisvlag die de Franse

vlag zal vervangen en vanaf de kathedraal zal wapperen. Het is een eer.'

Nadat hij dat gezegd had, liep hij de deur uit. Hij werd gevolgd door zijn blonde ondergeschikte, die Louise een veelbetekenende glimlach schonk toen hij wegging. Louise en Ida keken verbaasd toe hoe de twee mannen, het Tritschler-tafelkleed tussen hen in, naar de kathedraal vertrokken.

'Gelukkig hoeft de oude Bernadette dit niet meer mee te maken,' zei Ida berustend.

De twee vrouwen stonden zwijgend naast elkaar en wachtten. Het duurde een poos voordat ze de vlag met de Gallische haan zagen verdwijnen. Kort daarna wapperde het tafelkleed, dat bezoedeld werd door het hakenkruis, aan de toren.

Na een kleine vijf minuten waren de twee Wehrmachtsoldaten weer beneden op Place de la Cathédrale. Ze overtuigden zichzelf ervan dat de vlag met het hakenkruis goed zichtbaar was. Toen liepen ze weer naar de patisserie. 'Nogmaals bedankt voor het lenen, erg genereus van u,' zei de oudere soldaat.

'Morgen zullen onze troepen binnenmarcheren en de echte vlag ophangen,' voegde de jongere eraan toe. 'Dan zal ik er persoonlijk voor zorgen dat u uw tafelkleed terugkrijgt.' Hij keek naar Louise, maar die knikte slechts koeltjes. 'Heil Hitler!' zeiden de mannen ter afscheid. Noch de oudere vrouw, noch de jongere vrouw beantwoordde hun groet. Ze keken alleen naar de toren van de kathedraal, waar hun tafelkleed hing te wapperen.

'Nu komt de rest ook.'

Op de late ochtend van 19 juni stonden Ida en haar kleindochter weer naast elkaar voor het raam van patisserie Picard. Toen Straatsburg nog Duits was, heette de patisserie nog Tritschler. Ze keken naar Place de la Cathédrale, waarover drie motoren, elk met twee Duitsers erop, naar de kathedraal reden. Een van de mannen die achterop zat, was een generaal met een hakenkruisvlag onder zijn arm, als Louise het goed zag.

‘Hopelijk houden ze woord en krijgen we het tafelkleed van grand-mère Bernadette terug,’ mompelde Ida met trillende stem. Ze keek haar kleindochter smekend aan. ‘Je moet voorzichtiger zijn als je met dit soort mannen praat.’

‘Oma,’ zei Louise vol mededogen, terwijl ze haar arm om haar bleke grootmoeder heen sloeg. ‘Ben je zo bang voor de Duitsers? Je bent toch hun landgenoot.’

‘Ik denk niet dat de Duitsers nog de mensen zijn die ze eens geweest zijn,’ zei Ida bezorgd. ‘Degene die hier nu zijn,’ zei ze, terwijl ze naar Place de la Cathédrale wees, waar nu een tank overheen rolde, ‘die mannen zijn niet te vergelijken met de mannen uit het keizerlijke tijdperk. Deze keer zouden ze ook Zuid-Frankrijk weleens kunnen bereiken. Na alles wat we gehoord hebben... Ik maak me zorgen om je grootvader.’

Louise wist daar niets geruststellends op te zeggen. Eigenlijk leek niets en niemand in staat te zijn om Hitlers troepen een halt toe te roepen. Als halve Jood was Ida’s echtgenoot Lucien in groot gevaar. Gelukkig hoefden ze zich in elk geval vrijwel geen zorgen te maken om zijn moeder Claire Goldschmidt. Zij was ondanks haar hoge leeftijd van bijna zevenentachtig jaar al jaren geleden met haar veel jongere echtgenoot naar het neutrale Zwitserland gevlucht.

Een kwartier later was het Tritschler-tafelkleed verdwenen. Kort daarna wapperde er op de top van de toren een rood-wit-zwarte hakenkruisvlag. De twee vrouwen keken zwijgend toe wat de mannen buiten deden. Er klonk een duidelijk hoorbaar getik. Was het geluid harder dan anders? Ida draaide zich om naar de grote klok van grootvader, die ze naast de toonbank tegen de achterwand van de winkel hadden gezet.

‘Tweëntwintig jaar geleden heb ik net zoiets meegemaakt,’ zei ze peinzend. ‘Toen trokken de Duitsers zich terug en kwamen de Fransen weer aan de macht. Je overgrootvader Jacques Picard was een overtuigde nationalist. In 1871 verloor hij zijn arm tijdens de oorlog tegen de Pruisen. Hij had zich nooit neer kunnen leggen bij

een Duitse bezetting. Het eerste wat hij deed toen de Fransen in 1918 de stad weer binnenmarcheerden, was de klok bijstellen naar de Franse tijd.’

Ze keek weer uit het raam, alsof ze op de klok van de kathedraal keek om te zien of die nog de Franse tijd of al de Duitse tijd aangaf. ‘Paul!’ riep ze plotseling verbaasd uit. Louise knipperde met haar ogen. Inderdaad, daar schuifelde haar oom Paul over het plein. Ze kon hem zich nauwelijks meer herinneren, maar op het dressoir in de woonkamer stond een foto van een aantal jaar geleden. Grandmère Ida had verteld dat hij binnen de NSDAP inmiddels gepromoveerd was tot leider. Hij liep licht mank, waaraan je kon zien dat hij een prothese had. Louise wist dat Paul in de vorige oorlog aan de Duitse kant had gevochten. Daarbij had hij zijn rechterbeen verloren. Daarna was zijn haat tegen de Fransen zo groot dat hij de Elzas verliet en gedurende het tweeëntwintigjarige Franse bewind niet teruggekeerd was. Hij had zelfs de Duitse meisjesnaam van zijn moeder aangenomen.

En nu was hij terug. Louise moest alweer met haar ogen knippen. Naast hem liep de knappe soldaat die gisteren in de patisserie was geweest om het tafelkleed te lenen.

‘Paul!’ Ida had tranen in haar ogen. ‘Mijn jongen!’

Louise was ontroerd. Bijna niemand sprak ooit over oom Paul, die niets meer van zijn Franse familie wilde weten. Haar moeder had verteld dat dit het hart van Ida en Lucien gebroken had. En nu marcheerde hij plotseling zelfverzekerd richting zijn ouderlijk huis.

Ida omhelsde hem.

Paul werd duidelijk in verlegenheid gebracht door deze openlijke uiting van genegenheid. Zo stijf als een plank klopte hij de diep bewogen Ida een beetje verlegen op haar rug. ‘Het is goed, moeder.’

Louise keek ondertussen naar de officier, die haar het onhandig opgevouwen tafelkleed plechtig overhandigde. ‘Alstublieft. Zoals beloofd breng ik u dit symbool van onze overwinning.’

‘Dank je,’ antwoordde ze kortaf.

‘Dit is trouwens mijn adjudant, luitenant-kolonel Georg Holzinger,’ verduidelijkte Paul. ‘Jullie hebben al kennisgemaakt met hem.’

‘Kom toch binnen,’ nodigde Ida hen uit.

Ze liet Paul los en hield de deur van de patisserie voor hem, zijn jonge kameraad en Louise open.

‘O, Paultje,’ zei Ida, nadat ze thee ingeschonken had. Ze kon haar ogen niet van de slanke veertiger afhouden, wiens uniform te groot voor hem leek. ‘Mijn kleine Paul.’

Louise zag dat de mondhoeken van zijn metgezel trilden. Paul leek zich behoorlijk te schamen voor de liefkozende woorden van zijn moeder. Ze pasten helemaal niet bij een hooggeplaatst persoon van de NSDAP.

Toen Ida haar zoon zachtjes over zijn wang streelde, duwde hij haar hand met een nors gebaar weg.

‘Laat dat, moeder!’ siste hij. Ze veerde geschrokken terug.

Louise zag hoe gekwetst Ida was. Grote jongen, dacht ze.

‘Wat doe jij hier eigenlijk?’ vroeg ze, om haar grootmoeder de tijd te geven op adem te komen.

Paul leek zijn nichtje nu pas op te merken. ‘Wie ben jij?’ vroeg hij onbeleefd.

Ze fronste. ‘Louise,’ zei ze. ‘De dochter van Ruth en je broer Marcel.’

‘Kijk eens aan. Heeft die mooie Ruth een nog mooiere dochter op de wereld gezet,’ zei hij peinzend, terwijl hij Louise van top tot teen bekeek. Zijn blik bezorgde haar een ongemakkelijk gevoel. Haar moeder had haar ooit verteld dat Paul achter haar aan had gezeten en via intriges haar en zijn adoptiebroer Marcel bij elkaar vandaan had gehouden. Gelukkig was dat na de Grote Oorlog opgelost en was alles goed gekomen.

‘Je hebt misschien wel gemerkt dat ons leger Straatsburg binnengetrokken is, lieve Louise,’ gaf Paul met bijtende ironie antwoord op haar vraag. ‘Ik ben hier als de rechterhand van Robert Wagner, de nieuwe *Gauleiter* van de Elzas.’

Toen richtte hij zich weer tot zijn moeder. ‘Je weet toch nog wel

wat ik heb gezworen toen ik hier wegging? Ik zou ervoor zorgen dat de Elzas weer Duits zou worden, heb ik gezegd. Nu zie je dat ik woord heb gehouden, moeder.'

'Inderdaad,' zei Ida kortaf. Louise zag aan haar grootmoeder dat zij, nu de eerste vreugde om het weerzien voorbij was, allesbehalve enthousiast was.

Paul rechtte zijn rug. 'De Führer zal hier over tien dagen ook naartoe komen.'

'Komt Adolf Hitler naar Straatsburg?' vroeg Louise geschrokken.

'Ja, wat een eer, hè?' zei Paul. 'Ik zal hem een rondleiding door de kathedraal geven,' kondigde hij trots aan.

'Gefeliciteerd,' zei Ida alleen. Louise keek haar medelijdend aan. Haar grootmoeder was de meest hartelijke, goedaardige vrouw die ze kende. Dat ze nu zo weinig zei en zo terughoudend was, liet zien hoezeer Paul haar gekwetst had met zijn afwijzing.

Ze besloot er later met Ida over te praten. Nu richtte ze haar aandacht echter op haar oom.

'Natuurlijk zullen mijn Klaartje en de drie jongste van onze vijf kinderen ook hiernaartoe komen,' kondigde Paul aan. 'Je bent toch wel blij dat je je kleinkinderen weer ziet?'

'Mijn... ' Ida knipperde met haar ogen. 'Ja, natuurlijk.'

Louise wist hoe Ida en haar man Lucien eronder hadden geleden dat het contact met Paul en zijn gezin zo moeizaam was verlopen. In het begin was ze nog vier keer per jaar naar Stuttgart gereisd, maar daarna werd dat steeds minder. Ze was daar niet welkom, had ze na een van haar bezoeken kort gezegd. Ze was ook nooit bij Paul en zijn gezin in huis geweest. In eerste instantie logeerde ze bij zijn schoonvader, Kurt Teufel, een voormalig leerling van de Tritschlers. Later verbleef ze bij haar eigen ouders, die intussen de negentig gepasseerd waren en van hun welverdiende pensioen genoten in hun huis in Stuttgart.

'Er is in elk geval genoeg ruimte,' vervolgde Paul. 'De anderen zijn er toch niet en dan kun je Klaartje wat met de kinderen helpen.'

Louise was sprakeloos. Wat was hij brutaal! Eerst had hij zijn

moeder gedurende twintig jaar nauwelijks bezocht en als ze hem bezocht, was hij zeer afwerend geweest en nu speelde hij de baas over haar en haar huis, alsof het vanzelfsprekend was. Dat hij nu ook nog eiste dat Ida zijn vrouw zou helpen, sloeg werkelijk alles.

Ida staarde alleen maar zwijgend naar haar zoon, maar Paul leek zelfs geen antwoord te verwachten. Waarschijnlijk was het voor hem geen vraag, maar slechts een bevel.

Toen viel zijn oog op de staande klok. Hij liep met grote stappen de kamer door en zette de wijzers een uur vooruit. 'Nu is de Duitse tijd weer van toepassing,' zei hij tevreden. 'Daar heb ik meer dan twintig jaar op gewacht.'

'Dat kan ik me voorstellen,' klonk toen een cynische stem vanuit de deuropening. Ida en haar kleindochter herkenden het stemgeluid meteen. Ze draaiden zich om en keken naar de winkeldeur. Daar stond een gespierde man met bruin haar, die er veel jonger uitzag dan zijn eenenvijftig jaar.

'Vader!'

'Gaat het goed met je?' vroeg Louise, nadat haar vader haar en zijn adoptiemoeder hartelijk omhelsd had, in tegenstelling tot Paul.

'Prima, sorry dat ik jullie in de zorgen moest laten zitten, maar ik had pech met de bestelauto en ik had geen reserveonderdelen bij me,' legde Marcel uit. Daarna draaide hij zich om naar Paul. Die leek niet blij te zijn om zijn adoptiebroer te zien. Louise voelde meteen de oude rivaliteit tussen de twee broers opblazen.

'Hallo, Paul,' zei hij. '*Maman* zei al dat je een hoge piet geworden was.'

'Maar jij hebt dan weer een mooie dochter. Precies haar moeder,' antwoordde Paul suggestief. 'Waar is zij eigenlijk?'

'In veiligheid,' antwoordde Marcel met een strak gezicht.

'Paul is de nieuwe rechterhand van de gouverneur,' zei Ida snel, om een ruzie te voorkomen. 'Hij vroeg of hij hier met zijn gezin kon intrekken.'

'Dat is toch...' begon Marcel. Ida viel hem echter met een smeken-

de blik in de rede. 'We hebben voldoende plaats, patisserie Goldschmidt is immers nog niet verkocht.'

'Het lijkt mij prima als ik hier ga wonen, in het huis van mijn ouders,' kondigde Paul aan. 'In mijn positie kan ik toch niet opgescheept worden met het huis van een Franse Jood.'

Louise zag dat haar vader zijn hand tot een vuist balde. 'Wij hebben er geen problemen mee om daar te wonen,' gromde hij. 'Al blijven we de bakkerij hier gebruiken om te bakken en te verkopen.'

'Ach, mijn gezin en mijn mannen hebben er niets op tegen om een beetje door jou verwend te worden,' antwoordde Paul met een grijns.

Louise kreeg kippenvel van de Jodenhaat die doorklonk in de woorden van haar oom. Ze dacht aan de aanslagen in november 1938, toen synagogen in heel Duitsland in brand waren gestoken. Als het er in Straatsburg ook zo aan toe zou gaan, dan was het beter om het uithangbord van 'Patisserie Goldschmidt' zo snel mogelijk weg te halen.